

HAMAS (HAREKET-ÜL MUKAVEMET-ÜL İSLAMİYYE) ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Atasay ÖZDEMİR*

Özet

İslam dini adına eylemler gerçekleştirdiğini iddia eden terör örgütlerinin bölgesel bazda eylem yapan en önemli temsilcilerinden biri HAMAS'tır. Ortaya çıktığı yer ve şartlardan ötürü kendisine belli bir ölçüde taban yaratması ve bölge üzerinde söz sahibi olması, bölgesel bazda eylem yapan diğer İslam diniyle ilişkilendirilen terör örgütlerine oranla daha kolay olmuştur. Özellikle Filistin halkından sosyal ve ekonomik durumları iyi olmayanların yaşadığı Gazze gibi bölgelerde örgütün çok güçlü bir tabanının bulunduğu bilinmektedir. Bu gibi bölgelerde yaşayan gençlerin, içinde bulunulan duruma, refahı daha yüksek olan yerlerde yaşayan yaşlılarına oranla, daha sert bir şekilde tepki göstermesinin de örgüte çok büyük bir militan kaynağı sağladığı değerlendirilmektedir.

HAMAS'ı ve geçirdiği süreçleri daha iyi anlatabilmek için, makale kapsamında, Filistin'de zaman içinde ortaya çıkan İslami siyasal hareketler ve HAMAS'ın kurucusu olan Şeyh Ahmet Yasin'in hayatı hakkında bilgilere de değinilmiştir. Özellikle HAMAS'ın kuruluşuna ön ayak olan "İslami Merkez"i, kurulduğu zamanlarda Filistin Kurtuluş Örgütü'ne karşı bir alternatif olması amacıyla İsrail tarafından desteklenmesi makaledeki önemli vurgulardan biri olarak görülmektedir. Ayrıca makalede, şartlar olgunlaştığında meydana gelen bir tetikleyici hareketin (Birinci İntifada) ne kadar büyük boyutta sonuçlara yol açabileceğine de dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Gelişen süreç içinde Orta Doğu'da yaşanan gelişmelerin (1991 Körfez Savaşı gibi) Filistin ile İsrail açısından ortaya çıkardığı sonuçlar da başka bir ilgi çekici konu olarak makaledeki yerini almıştır. Bölgedeki olayların tek sorumlusu olarak genelde Filistinliler gösterilmesine rağmen İsrailli aşırılık yanlılarının yaptıklarının da (Hebron Katliamı gibi) azımsanmayacak düzeyde olması vurgulanmaya çalışılan başka bir konudur. HAMAS'ın intihar saldırılarını bir eylem tipi olarak kullanan ilk Sünni örgüt olması da kendisine verilen önemi hak eden bir örgüt olduğunun temel göstergelerinden biri olarak düşünüldüğünden bu mevzu da makaledeki yerini almıştır.

Anahtar Kelimeler: HAMAS, Filistin, Terör, Orta Doğu, İsrail.

* Hv.Per.Ütgm., Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2004-2005 mezunu.
51

Abstract

HAMAS is one of the important terrorist organizations acting on regional basis, which argues that it performs its actions for the sake of Islam. Because of the region and circumstances it has come into being, HAMAS has more easily created a certain level of support base for itself and has had a say over the region than the other terrorist organizations which is related to the Islam belief and acts on regional basis. It is a known fact that HAMAS has a very strong support base especially in the areas such as Gaza where some of the socially and economically underprivileged Palestinians live. The fact that the young people living in these areas react more sharply than those living in the more comfortable areas is evaluated to provide an enormously big source for activists to the organization.

In order to define HAMAS and its progress in time, the Islamic political movements occurring in Palestine throughout the history and some information about the life of Sheikh Ahmed Yassin, the founder of HAMAS are mentioned in the article. Especially the support given by Israel to the "Islamic Center", the initiator of HAMAS, due to it's being an alternative for Palestine Liberation Organization, is considered as one of the important emphasis in the article. In addition, the possibility, in which a movement of having a triggering force (the first Intifada) may cause very big consequences when certain conditions are met, is underlined in the article. The results of developments occurred in Middle East (such as 1991 Gulf War) from the points of view of Palestine and Israel have taken their place in the article as another interesting subject. The fact that the actions of hard-liner Israelis (such as Hebron massacre) are not to be underestimated although the Palestinians are shown as the only responsible for the events occurring in the region is again another subject emphasized in the article. Since HAMAS is the first Sunni organization, which uses suicide bombings as a type of action, it is considered that HAMAS is deemed to deserve the importance attached to itself and therefore this subject is also mentioned in the article.

Key Words: HAMAS, Palestine, Terror, Middle East, Israel

HAMAS'ı; yani İslami Direniş Hareketi'ni anlayabilmek için öncelikle Filistin'de zaman içinde ortaya çıkan İslami siyasal hareketler ile HAMAS'ı kuran tabanın bu hareketler içerisindeki rolleri ve HAMAS kurulana kadar geçen süreçler hakkında bilgi sahibi olunması gerektiği düşünülmektedir. Filistin'de ilk İslami siyasal hareket, 1920'lerin başında Mısır'da kurulmuş olan Genç

**HAMAS (HAREKET-ÜL MUKAVEMET-ÜL İSLAMİYYE)
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

Müslümanlar Birliği'nin yerel şubeleri olarak ortaya çıkmıştır.¹ Genç Müslümanlar Birliği'ni takiben yine Mısır'da 1928 yılında Hasan El-Benna tarafından kurulmuş olan Müslüman Kardeşler (İhvan-ı Müslimin) Hareketi'nin ilk Filistin bürosu 1945 yılında Kudüs'te açılmıştır. Müslüman Kardeşler Örgütü Filistin'de kısa sürede yayılmış ve 1948 yılında toplam nüfusun yaklaşık %10'una hâkim olmuştur. Örgüt üyeleri ve onların etrafına toplananlar, 1948'de işgalcilere karşı başlatılan mücadeleye fiilen katılmışlarsa da genelde Filistin'de siyaset ve şiddetten uzak durup daha çok sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunmuşlardır.²

1948-1967 yılları arasında Gazze, önce Ürdün daha sonra da Mısır tarafından yönetildiğinden, Ürdün yönetimi sırasında Filistin'de örgütlenen Müslüman Kardeşler, Mısır yönetimi esnasında Mısır'daki Müslüman Kardeşler'le aynı kaderi paylaştığından (bu dönemde Nasır'ın İslamcılara yönelik sert politikaları sonucunda Müslüman Kardeşler'in birçok üyesi tutuklanmıştır) yükselen Arap milliyetçiliği ve Nasırizm karşısında yer altına çekilerek gizli faaliyetlerde bulunmuştur.³ 1967'de İsrail'in Gazze ve Batı Şeria'yı işgaliyle bölgede yeni bir dönem başlamış ve bu dönemden itibaren Gazze'de Müslüman Kardeşler'in Şeyh Ahmet Yasin liderliğinde kurumsal ve sosyal altyapısının inşa süreci başlamıştır. Bu süreç, ileride HAMAS'ın çekirdeğini oluşturacak olan "İslami Merkez" in 1973 yılında kurulmasıyla sonuçlanmış ve kurum 1978 yılında yasallaşmıştır. İslami Merkez, faaliyetlerini daha çok sosyal, kültürel, dinî ve eğitim alanlarına yönelik olarak sürdürmüştür.

Görüldüğü üzere Filistin'de, daha özelde Gazze'de, 1920'lerde kök salmaya başlayıp 1970'lerde İslami Merkez'in oluşmasıyla devam eden İslamcı hareketler daha sonra kurulan HAMAS'ın çekirdeğini oluşturmuştur. Filistin'de gerçekleştirilen ilk İslami siyasal faaliyetlere bakıldığı zaman, bu grupların daha çok Gazze'de faaliyette buldukları görülmektedir. 1948 yılında Gazze'deki İslamcılarının nüfusa oranı yüzde on iken, bu oran Batı Şeria'da yüzde iki olmuştur.⁴ Günümüzde de HAMAS'ın tabanını örgütün asıl üs olarak belirlediği Gazze'deki mülteci kampları oluşturmaktadır. Bunun sebebi Batı Şeria ve Gazze arasındaki sosyal ve ekonomik farklılıklardır. Batı Şeria'daki daha iyi ekonomik ve sosyal koşullar, hem radikal İslamcılarının Gazze'deki kadar kolay yayılmasına, hem de onlar gibi daha militan bir nitelik kazanmalarına engel olmuştur.⁵

İlerleyen zamanlarda HAMAS Örgütünü oluşturacak olan İslami Merkez'in kurucusu ve manevi lideri Şeyh Ahmet Yasin, 1937 yılında toprak

¹ Oytun Orhan, "Hedefteki Örgüt HAMAS", Stratejik Analiz, Cilt: 5 Sayı:52, Ağustos 2004, s. 55.

² "Birinci İntifada", (Çevrimiçi) http://www.haberaliz.com/israil_filistin_intifada_1.php, 28.03.2005.

³ Shaul Mishal ve Avraham Sela, The Palestinian HAMAS: Vision, Violence and Coexistence, New York, Columbia University Press, 2000, s. 16.

⁴ Edgar O'Balance, The Palestinian İntifada, Londra, Macmillan Press Ltd., 1998, s. 51.

⁵ Shaul Mishal ve Avraham Sela, The Palestinian HAMAS, s. 18.

**HAMAS (HAREKET-ÜL MUKAVEMET-ÜL İSLAMİYYE)
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

sahibi bir ailenin oğlu olarak Filistin'in Askalan şehrinin El-Cevra köyünde dünyaya gelmiştir.⁶ Üç yaşında iken babasının vefat etmesiyle annesinin ve kardeşlerinin himayesinde büyümüş, 1948 yılında Yahudilerin Filistin'in büyük bir bölümünü işgal etmeleri üzerine ailesi ile birlikte Gazze'ye göç etmiştir.⁷ Kimi kaynaklara göre 14 yaşında bir futbol maçında yaralandığı, kimi kaynaklara göre ise 1952 yazında bir yüzme faaliyeti esnasında kafasının üstüne düştüğü ve boyun kemiği kırıldığı için belden aşağısının felç olduğu söylenmektedir.

Yasin, Müslüman Kardeşler'e, örgütün Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdül Nasır tarafından yasaklandığı 1950'lerin ortalarında katılmış ve 1957'den sonra Gazze'de öğretmen olarak faaliyet göstermeye başlamıştır.⁸ Daha sonra Kahire'ye geçmiş ve 1966 yılında örgüt üyesi olduğu için Mısırlı yetkililerce tutuklanıp bir ay boyunca tutuklu kalmıştır.⁹ 1967 yılında cezaevinden çıkışını takiben Müslüman Kardeşler'i yeniden örgütleme çalışmalarına başlamıştır. Bu dönemde Müslüman Kardeşler Örgütü üzerinde uygulanan yasağın Gazze politikası üzerinde de derin etkileri olmuş; okul, cami, gençlik kampları işletme ve sosyal refah hizmetlerine yönelik Filistinlilerin haklarından mahrum kalmalarının asıl nedenlerine yönelmeyen apolitik yaklaşımları, dönemin umutsuz ruh hâline karşılık vermekte yetersiz kaldığından, özellikle genç kuşak arasında desteği azalmıştır.¹⁰ Gençlerin çoğunun Müslüman Kardeşler'i umursamayıp Yaser Arafat'ın El-Fetih örgütüne ve bu örgütün de üyesi olduğu Filistin Kurtuluş Örgütü'ne yönelmesiyle bu dönemde seküler milliyetçi hareketler İslamcı hareketlere nazaran daha çok güç kazanmışlardır.

1973 yılında İsrail, Şeyh Ahmet Yasin'e, üye olacakların verdiği dinî vergilerle finanse edilecek bir kurum olan İslami Merkez'i açma izni vermiş ve böylece Yasin, İslami Merkez için para toplama ve okul, cami, hastane gibi sosyal ve dinî kurumlar açma yetkisini yasal olarak bizzat İsrail'den almıştır.¹¹ 1970'lerin ortalarında Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) işgal altındaki topraklarda önemli bir siyasal güç olarak ortaya çıkmasıyla beraber İsrail, birçok kaynakta belirtildiği üzere, FKÖ'yü dengelemek amacıyla ona karşı İslami Merkez'i yoğun bir şekilde desteklemeye başlamıştır. O dönemlerde Gazze'de askerî vali olarak görev yapmış olan İsraili General İzak Segev, 1979'dan 1984'e kadar FKÖ ve komünistlere karşı denge oluşturmak amacıyla İslamcılarını desteklediği ve finanse edildiğini açıkça belirtmiş, Gazze'deki İslami Merkez'e bağlı mescitlere örtülü ödenekten para yardımı yapıldığını itiraf

⁶ "Harakat al-Muqawamah al-Islamiyya", (Çevrimiçi) http://www.ict.org.il/inter_ter/orgdet.cfm?orgid=13, 02.04.2005.

⁷ "Şeyh Ahmed Yasin", (Çevrimiçi) <http://www.vahdet.com.tr/filistin/dosya6/1525.html>, 29.03.2005.

⁸ "HAMAS", (Çevrimiçi) <http://www.mideastweb.org/hamas.htm>, 02.04.2005.

⁹ "HAMAS", (Çevrimiçi) <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/mideast/hamas.htm>, 02.04.2005.

¹⁰ John L. Esposito, Kutsal Olmayan Savaş / İslamcı Terör, Oğlak Bilimsel Kitaplar, İstanbul, Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti., 2003, s. 121.

¹¹ Oytun Orhan, "Hedefteki Örgüt HAMAS", Stratejik Analiz, Cilt: 5 Sayı:52, Ağustos 2004, s. 55.

**HAMAS (HAREKET-ÜL MUKAVEMET-ÜL İSLAMİYYE)
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

etmiştir.¹² Dolayısıyla, bugün Filistin politikalarında belirleyici konumda bulunan ve milliyetçilere oranla İsrail açısından daha ciddi tehdit oluşturan İslamcılar ilk aşamada İsrail tarafından desteklenmiş ve bu örgütlerin ortaya çıkışında İsrail de önemli rol oynamıştır. Hatta HAMAS'ın kurulduğu yıllarda, bizzat FKÖ'nün üst düzey yöneticileri, HAMAS'ı İsrail gizli servisinin kurdurduğu bir örgüt olarak tanımlamış ve düşmana hizmet etmekle suçlamıştır.

Şeyh Ahmet Yasin, Nisan 1984'te ateşli silahlar bulundurduğu ve İsrail Devletini yıkarak yerine İslami bir devlet kurmak için çalıştığı gerekçeleriyle tutuklanarak 13 yıl hapis cezası almışsa da Mayıs 1985'te İsrail yönetimi ile Filistin Özgürlük Halk Cephesi arasında yapılan tutuklu mübadelesi ile serbest bırakılmıştır.¹³ Yasin, 1985 yılından sonra İslami Merkez içinde çalışmalarına devam etmiş ve radikal kesimlerden gelen baskılar sonucunda İslami bilinçlendirme ve eğitim faaliyetlerinden vazgeçip, işgalcilere karşı daha kısa zamanda daha kesin sonuç alınmasını sağlayacağına inanılan, silahlı mücadeleye destek verme kararı almıştır.¹⁴

Hemen hemen aynı tarihlerde (genelde 1986 yılı olarak belirtilir), 1981 yılında Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat'ın suikastle öldürülmesinin ardından Mısır'dan ayrılıp Gazze'ye gelen Mısır İslami Cihat üyesi Fethi Şikaki öncülüğünde El-Fetih'ten ve Müslüman Kardeşler'den ayrılan bazı gruplar tarafından da Hasan El-Benna, Seyyid Kutup ve İzzettin El-Kasım'ın fikirleri ile eylemlerinin ve İslam Cumhuriyeti ile sonuçlanmış İran İslam Devrimi'nin örnek alındığı, bunların yanında Filistin milliyetçiliğinin de gözetildiği, "Filistin'in Kurtuluşu İçin İslami Cephe" adı altında Filistin İslami Cihat Örgütü kurulmuştur.¹⁵ Filistin İslami Cihadı, Filistin'in bir bütün olduğu, hiçbir parçasından taviz verilemeyeceği ve İsrail'in gayrimeşru olduğu tezini benimsemiştir. İslami Cihat, FKÖ'nün tekrar İslami çizgiye getirilmesi için gayret sarfedilmesini hedeflemiş ve bu sebepten FKÖ ve Arafat'a karşı doğrudan tavır almamıştır. HAMAS ile arasında inanç ve ideoloji ayrılığı bulunmamakla beraber nelere öncelik verileceği noktasında anlaşmazlık vardır. Birinci İntifada'ya katılmakla beraber, lider kadrosu intifada devam ederken Lübnan'a geçmiş ve hem İran'la hem de Hizbullah'la ilişkilerini geliştirmiştir.¹⁶

7 Aralık 1987 tarihinde, Filistinli işçileri taşıyan bir arabaya, olaydan bir gün önce Gazze Taksi Meydanı'nda bıçaklanan bir Yahudi'nin intikamını almak amacıyla, başka bir Yahudi'nin kamyonetiyle çarparak dört Filistinli'nin ölümüne dokuz Filistinli'nin de yaralanmasına sebep olması üzerine, olayda ölen ve

¹² Serkan Taflıoğlu, "İran, Silahlı İslami Hareketler ve Barış Süreci", Terörizm İncelemeleri, Ümit Özdağ, Osman Metin Öztürk, Ankara, ASAM Yayınları, 2000, s. 245.

¹³ "Şeyh Ahmed Yasin", (Çevrimiçi) <http://www.vahdet.com.tr/filistin/dosya6/1525.html>, 29.03.2005.

¹⁴ Serkan Taflıoğlu, "İran, Silahlı İslami Hareketler ve Barış Süreci", Terörizm İncelemeleri, s. 246.

¹⁵ "HAMAS Niçin Kuruldu", (Çevrimiçi) <http://www.ilkadimdergisi.com/165/kapak-fehmireyhan.htm>, 29.03.2005.

¹⁶ "HAMAS & Palestinian Islamic Jihad", (Çevrimiçi) <http://cfrterrorism.org/groups/hamas2.html>, 30.03.2005.

**HAMAS (HAREKET-ÜL MUKAVEMET-ÜL İSLAMİYYE)
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

yaralanan Filistinliler Gazze Şifa Hastanesi'ne getirilmiş, üyelerinin tamamı İslami Hareket mensubu olan Gazze İslam Üniversitesi Öğrenci Meclisi de Şifa Hastanesi'ne giderek yaralılarla ve ölenlerin aileleriyle ilgilenmeyi kararlaştırıp bu kararlarını hoparlörlerle halka duyurarak halkı da Şifa Hastanesi'nin etrafında toplanmaya çağırmışlardır.¹⁷ Halkın, Gazze İslam Üniversitesi Öğrenci Meclisi'nin çağrısına uyarak 8 Aralık sabahı erken saatlerden itibaren Şifa Hastanesi'nin etrafını sarmaya başlamasıyla İsraili askerler olay yerine gelerek kalabalığın dağılmasını istemişler ve kalabalık dağılmamakta direnince sivil halkın üzerlerine ateş açmışlardır. Ancak halkın yine de dağılmayıp İsraili askerlere taşlarla karşılık vermesi üzerine intifada (Arapça'da ayaklanma anlamına gelir) hareketi başlamış ve bu olaydan sonra Filistin'in ve özellikle Gazze bölgesinin her tarafında işgalci askerlere taşlarla saldırılmaya başlanmıştır. Bu hareketle beraber, halktan gelen Filistin Kurtuluş Örgütü'nün politikalarında başarısız olduğu ve İsrail'e karşı daha etkin ve somut mücadele edilmesi gerektiği fikirleri sonucunda, İslamcı hareketleri yeniden canlandırmak için doğru zamanın geldiğini anlayan Şeyh Ahmet Yasin ve yanındaki kurmayları tarafından tam bir gizlilik içinde HAMAS (İslami Direniş Hareketi) fiili olarak kurulmuştur. 14 Aralık tarihinde yani intifadanın altıncı gününde, HAMAS adına Gazze'nin her tarafında ayaklanmanın yoğunlaştırılması çağrısında bulunan bildiriler dağıtılmış ve aynı süreçte tam teşekküllü oluşumu 1991 yılı sonlarında tamamlanacak olan "İzzettin El-Kasım Tuğayları"* adı altında örgütün askerî kanadının oluşturulmasına başlanmıştır. Bazı kaynaklar tarafından HAMAS'ın kurulmasının bir diğer nedeni olarak, intifadanın başlamasıyla beraber, İslami Merkez'in sivil kuruluşlarının faaliyetlerini riske edecek bir şekilde İslami Merkez'in bu hareketle resmî bağlantısının ortaya çıkması kaygısı gösterilmektedir.¹⁸ HAMAS, Ağustos 1988'de misakını yayınlamakla kendini Müslüman Kardeşler'in Filistin kolu olarak tanımlamış ve amacını Filistin'de bir İslam devleti kurmak olarak açıklayarak İsrail'e cihat ilan etmiş, böylece diğer tüm girişimleri ve yöntemleri reddederek, tek mücadele yöntemi olarak silahlı mücadeleyi seçtiğini açıklamıştır.¹⁹

İsrail güvenlik güçleri 18 Mayıs 1989'da, aralarında Şeyh Ahmet Yasin'in de bulunduğu 250'den fazla HAMAS üyesini tutuklamışlar ve iki İsraili askerinin kaçırılıp öldürülmesinde suçu olduğu gerekçesiyle Şeyh Ahmet Yasin 15 yıl hapse mahkum edilmiştir.²⁰ İntifadayı durdurmaya da amaçlayarak yapılan

¹⁷ "Birinci İntifada", (Çevrimiçi) http://www.haberaliz.com/israil_filistin_intifada_1.php, 28.03.2005.

*1930'lu yıllarda Genç Müslümanlar Birliği'nin Yahudiler'e ve İngiliz yetkililere karşı suikast eylemleri gerçekleştiren Hayfa kolunun başında yer alan Suriye doğumlu Şeyh İzzettin El-Kasım, 1935 yılının Kasım ayında girdiği bir çatışma sonucu öldürülünce İslam toprağında yabancı güçlere karşı savaşın sembollerinden biri hâline gelmiştir.

¹⁸ Oytun Orhan, "Hedefteki Örgüt HAMAS", Stratejik Analiz, Cilt: 5 Sayı:52, Ağustos 2004, s. 57.

¹⁹ "Harakatal-Muqawamahal-İslamiyya", (Çevrimiçi) http://www.ict.org.il/inter_ter/orgdet.cfm?orgid=13, 02.04.2005.

²⁰ Serkan Taflıoğlu, "İran, Silahlı İslami Hareketler ve Barış Süreci", Terörizm İncelemeleri, s. 246.

**HAMAS (HAREKET-ÜL MUKAVEMET-ÜL İSLAMİYYE)
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

bu uygulama İsrail açısından istenilen sonucu sağlamamış, bu olay üzerine intifada daha da şiddetlenmiştir. Yasin'in hapiste bulunduğu süre boyunca örgütün liderliğini Abdülaziz Rantisi üstlenmiştir. Yasin, Ürdün'ün elindeki iki İsrail ajanının salıverilmesi karşılığında, 30 Eylül 1997 akşamı serbest bırakılarak kötüye giden sağlık durumu nedeniyle tedavi edilmek üzere Ürdün'ün başkenti Amman'a gönderilmiştir.²¹ Şeyh Ahmet Yasin, Amman'da bir süre tedavi gördükten sonra yeniden Gazze'ye dönmüş ve dönüşünün ardından hemen Filistin direnişindeki manevi lider mevkisine yeniden oturarak mücadelesini kaldığı yerden devam ettirmeye başlamıştır.²²

1991'deki Körfez Savaşı'nda FKÖ lideri Yaser Arafat'ın desteklediği Irak'ın yenilmesinin ardından Filistin'de hayat koşullarının iyice güçleşmesi nedeniyle hem FKÖ'yü problemlerinin çözümü için yetersiz gören Filistinlilerin hem de savaşta Irak'ı desteklemediği ve ihtiyatlı bir tavır sergilediği için Irak'ı düşman olarak gören körfez ülkelerinin desteğini alan HAMAS, kendisini iyiden iyiye güçlendirmiştir.²³ 1992 yılında askerî kanadı olan İzzettin El-Kasım Tugayları'nın uzmanlaşmasının ve tam anlamıyla faaliyete geçmesinin ardından (Tugaylar önceleri Yahudilerle iş birliğinde buldukları sanılan kişileri kaçırıp öldürmüştür), örgüt özellikle İsrail askerlerine, güvenlik görevlilerine ve daha sonra da sivillere yönelik olarak, İsrail'in de neredeyse aynı sertlikte tepkilerle karşılık verdiği, silahlı saldırı yöntemini benimseyerek uygulamaya başlamıştır. Ayrıca HAMAS, 25 Şubat 1994'te 29 Filistinlinin bir Yahudi tarafından İbrahim Camii'nde öldürüldüğü Hebron Katliamına karşılık, gerçekleştirdiği eylemlerle İsrail-Filistin çatışmasını "intihar saldırıları" olgusuyla da tanıştırmış ve bu yöntemi geçen yıllar boyunca en acımasız biçimleriyle kullanmaya devam etmiştir.

Körfez Savaşı'nın ardından dünyanın tek süper gücü olduğu konusunda hakkında hiçbir tereddüt bırakmayan ABD, Orta Doğu'da kendi çıkarlarına uygun bir barış olması için İsrail yönetimine ve Filistin'in önderleri olarak öne çıkan FKÖ'ye çeşitli zamanlarda baskı uyguladıysa da somut sayılabilecek tek sonuç 1993 yılında elde edilmiştir. 1993 yılında FKÖ ile İsrail arasında yapılan gizli görüşmeler sonucu Oslo Anlaşması'nın²⁴ imzalanması ve FKÖ'nün İsrail

²¹ "HAMAS Tarihi ve Saldırıları", http://www.cnnturk.com.tr/OZEL_DOSYALAR/haber_detay.asp?pid=317&haberid=5905, 29.03.2005.

²² "Şeyh Ahmed Yasin", (Çevrimiçi) <http://www.vahdet.com.tr/filistin/dosya6/1525.html>, 29.03.2005.

²³ Gilles Kepel, Cihat: İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi, Çev. Haldun Bayrı, 2. Bs., İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2001, s. 367.

²⁴ İsrail ile FKÖ arasında 1993 yılında yapılan görüşmelerde de bir sonuç alınamayınca İsrail'in bir daha FKÖ ile görüşmek istemeyen tavrı ABD'den destek de görmüştür. Ancak Filistin tarafı bir barış yapılacaksa bunun Arafat ile olacağını deklare edince karşılıklı görüşmeler yeniden başlamıştır. Bu dönemde İsrail Dışişleri Bakanı Şimon Peres ve FKÖ Maliye Bakanı Ebu Ala arasında Oslo'da farklı bir süreç başlamış, Kudüs'ün statüsü ve göçmenlerin geri dönüşü konularının ele alınmadığı gizli görüşmelerde İsrail ve FKÖ'nün birbirini tanımaları ve Gazze şeridi ile Eriha'da sınırlı bir Filistin hükümeti kurulması kararlaştırılarak 1993 yılının Eylül ayında İlkeler Bildirgesi imzalanmıştır.

**HAMAS (HAREKET-ÜL MUKAVEMET-ÜL İSLAMİYYE)
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

tarafından tanınan meşru Filistin Yönetimi'ne dönüşmesi sürecinin, Filistin direniş hareketi içinde önemli etkileri olmuştur. HAMAS içinde Oslo sonrası giderek artan bölünmeler görülmüş, özellikle genç kanat, Filistin üzerindeki ağırlığını kendisine en büyük rakip olarak gördüğü FKÖ'ye kaptırdığı ve Oslo Anlaşması'nın İsrail'in bir başka oyunundan ibaret olduğunu düşündüğünden, anlaşmanın bağımsız bir Filistin devleti ile sonuçlanacağına inanmayarak, Oslo sürecine şiddetle karşı çıkmış ve belirli süreçler yerine işgalin hemen ve tamamen sona erdirilmesini istemişlerdir.²⁵ Bu anlaşmaya sürekli muhalefeti ve FKÖ'nün tersine hiçbir zaman meşru olarak görmediği İsrail'e karşı silahlı mücadeleyi sürdürme çağırısı, HAMAS'ı hem İsrail'le hem de FKÖ önderliğinde yeni kurulan Filistin Özerk Yönetimi ile çıkmaza sokmuştur. Bu süreçte İsrail, hem HAMAS'ın en etkili isim olduğu İslamcı grupların üzerine daha sert bir şekilde gitmeye başlamış, hem de Filistin Özerk Yönetimi'ne baskı uygulayarak gayretli bir şekilde HAMAS'ın üzerine gidip Gazze'deki faaliyetlerini engellemesini istemiştir.

Arap-İsrail çatışması, başlangıçta iki ulusal hareketin, Siyonizm (Yahudi milliyetçiliği) ve Filistin milliyetçiliğinin çatışması olarak ortaya çıkmış, ikinci aşamasında mücadele, İsrail ile Arap milliyetçiliği arasındaki mücadeleye dönüşmüştür. Mücadelenin son aşaması ise, sorunun İslamileştiği ya da iki ayrı din, İslam ve Musevilik arasındaki mücadeleye dönüştüğü süreçtir. İşte bu son sürecin ana karakterlerinden biri olan HAMAS'ın, milliyetçilik düşüncesine bakışı devrimci İslam'ın en önemli ideologlarından Hasan El-Benna'nın görüşleriyle şekillendiğinden, HAMAS da milliyetçiliği seküler, seçkinci ve bencil bir değer olarak reddetmektedir. HAMAS'ın ideolojisinin temelinde Filistin meselesinin ve İsrail-Filistin çatışmasının İslami özüne vurgu yatmaktadır. HAMAS bu çerçevede Filistin yönetimini, sorunu sadece Filistin milliyetçiliği ve Siyonizm arasındaki mücadele olarak algılamasından dolayı eleştirmekte ve bu tür bir nitelendirmenin problemin ve çözümünün yanlış yorumlanması sonucuna yol açtığını savunmaktadır. HAMAS'a göre Filistin meselesi sadece toprak değil, aynı zamanda din ile inanç meselesidir ve İsrail'in işgaliyle başlayan tüm sıkıntıların ve kaybedilen toprakların savaşılmasına rağmen geri kazanılamamasının temelinde gerçek İslam'dan sapma yatmaktadır. Buna göre, Filistin'in özgürleştirilmesinin sağlanması için gerçek İslam'a dönülüp Filistin toplumu yeniden İslamlaştırılmalı ve sorun İslami düşünceden hareket edilerek yorumlanarak buna göre bir çözüm yolu saptanmalıdır.²⁶ Savaş İsraililer ile Araplar ve Filistinliler arasındaki savaş değil, Müslümanlar ile Yahudiler arasındaki savaştır. Daha geniş çapta HAMAS, İsrail'le mücadeleyi İslam ve Batı uygarlığı arasındaki mücadele olarak algılamaktadır.²⁷

"Oslo Anlaşması", (Çevrimiçi)http://www.haberanaliz.com/israil_filistin_baris_1_oslo.php,29.03.2005.

²⁵ John L. Esposito, Kutsal Olmayan Savaş / İslamcı Terör, s. 129.

²⁶ A.g.e., s. 123.

²⁷ Oytun Orhan, "Hedefteki Örgüt HAMAS", Stratejik Analiz, s. 58.

**HAMAS (HAREKET-ÜL MUKAVEMET-ÜL İSLAMİYYE)
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

HAMAS, İsrail'e karşı yürütülecek mücadele ve yapılacak barış konusunda kendi çözüm yollarını da belirlemiştir. Buna göre İsrail, sadece güçten anlamakta ve müzakerelere inanmamaktadır. Müslümanlar, barışın peşinden koşacak kadar zayıf değildir. İsrail'i tanımak demek Arap Birliği idealinden vazgeçmek, Müslümanlar ve Arapların parçalanmasını kabullenmek anlamına gelecektir. HAMAS'a göre Allah tarafından önceden belirlenen ve gayet uzun olan zafere giden yolun, İslam, doğru yolu takip etmek ve sabır olmak üzere üç ögesi vardır ve sadece Allah'a olan inanç Filistinlileri İsrail işgalinden kurtarabilir. HAMAS bu çerçevede, İsrail'le barışı reddetmekte ve İslami prensiplere dayanan kendi barış görüşünü formüle etmektedir. Buna göre tek çözüm, tüm Filistin'de kurulacak bir İslam devletidir. HAMAS kurulacak yeni İslam devletinde Yahudilerin ya İslam devleti içinde hakları korunan bir azınlık konumunu kabullenmeleri ya da bu durumu kabullenmeyip savaşmaları yönünde iki seçeneği olacağını belirtmektedir.

Oslo Anlaşması'ndan sonra artan HAMAS eylemleri 1994 yılındaki Hebron Katliamı'ndan sonra en üst düzeye ulaşmıştır. 4 Mayıs 1994 yılında Kahire'de İsrail-Filistin ilke beyanını harekete geçiren ve hükümlerlik aktarımını, boşalan toprakların sınırlandırılmasını ve Filistin güvenlik güçlerinin hacmi gibi şeyleri düzenleyen anlaşmanın imzalanmasından sonra Temmuz ayında özerkliğin kurulmasıyla, HAMAS'a karşı yürütülecek baskının idaresi İsrail Ordusundan alınarak Filistin Özerk Yönetimi'nin güvenlik güçlerine verilmiştir.²⁸ Özerk yönetimin güvenlik güçlerinin Gazze'de baskıyı önemli ölçülerde arttırmasıyla HAMAS'a büyük bir darbe vurulmuş ve HAMAS yanlılarının sayısında önemli ölçüde azalma görülmüştür. Buna rağmen mevcut şartlar altında İsrail-Filistin barışını kabul etmeyen HAMAS, bu tarihten sonra da İsrail hedeflerine zaman zaman intihar saldırılarında bulunarak, barış sürecini baltamış ve İsrailileri tahrik etmeye devam etmiştir.²⁹

Çeşitli gelişmeler karşısında politikalarını yeniden gözden geçiren HAMAS, 1995 sonbaharında, genel seçimleri 1996 başına hazırlamayı hedefleyen geçici bir uzlaşmaya varmak için Filistin Özerk Yönetimi ile görüşmelere başlamışsa da yönetimle herhangi bir anlaşmaya varamayarak seçimleri boykot etmiştir. Filistin içerisinde ılımlı gelişmeler yaşanırken İsrail Başbakanı İzak Rabin'in 4 Kasım 1995 tarihinde aşırı milliyetçi bir Yahudi tarafından öldürülmesiyle bölge yeniden karışmıştır. Bu olayı takiben 1996'nın ocak ayında İsraililerin düzenlediği bir operasyon sonucu HAMAS'ın eylemleri için bomba yapan Yahya Ayaş'ın öldürülmesiyle intikam yemini eden HAMAS, eylemlerine kaldığı yerden bu sefer daha da şiddetli olarak devam etmiştir.

28 Eylül 2000 tarihi gerek İsrail ve Filistin Özerk Yönetimi gerekse

²⁸ Gilles Kepel, Cihat: İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi, s. 371.

²⁹ "İslami Direniş Hareketi (HAMAS)", (çevrimiçi) <http://www.teror.gen.tr/turkce/orgutler/hamas.html>, 29.03.2005.

**HAMAS (HAREKET-ÜL MUKAVEMET-ÜL İSLAMİYYE)
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

HAMAS açısından çok önemlidir. Camp David'deki³⁰ başarısızlığın yarattığı olumsuz ortamda, Netanyahu'nun ardından o günün ana muhalefet partisi Likud'un Genel Başkanı olan Ariel Şaron'un bu tarihte, yaklaşık 1000 askerle birlikte Harem-ül Şerif adıyla anılan bölgede Mescid-i Aksa'yı ziyareti üzerine (bu ziyaret pek çok çevre tarafından provokasyon olarak nitelendirilmiştir) Filistinlilerin protesto gösterileri artmış ve yine HAMAS'ın liderlik ettiği El-Aksa İntifadası olarak da adlandırılan "İkinci İntifada" başlamıştır. Bundan sonra 2001 yılında yapılan seçimler sonucunda Barak'a oranla daha sertlik yanlısı olan Şaron'un iktidara gelmesi, İsrail ile Filistin Özerk Yönetimi arasında müzakere yolunun büyük ölçüde sekteye uğraması sonucunu doğurmuştur. Bu tarihten itibaren Şaron'un izlediği yöntemler ve İsrail güvenlik güçlerinin uygulamaları, HAMAS'ın eylemlerinin sayılarının ve sertlik derecelerinin daha da artmasına neden olmuş, her iki taraf da birbirlerine yaptıkları eylemlerle misillemede bulunmuştur.

İsrail, 2004 yılı itibarıyla HAMAS'a yönelik olarak liderlerinin ve üst düzey yöneticilerinin öldürülmesine varan kapsamlı operasyonlar düzenlemiştir. 22 Mart 2004 tarihinde İsrail'in gerçekleştirdiği bir hava saldırısı sonucu Şeyh Ahmet Yasin öldürülmüş, Yasin'in yerine geçen HAMAS'ın bir sonraki lideri Abdülaziz Rantisi de, Şeyh Yasin'in ölümünün üzerinden daha bir ay bile geçmeden, 17 Nisan akşamı yine İsrail'in gerçekleştirdiği bir roket saldırısıyla öldürülmüştür.³¹ İki liderinin peşpeşe öldürülmesi nedeniyle HAMAS yeni seçtiği liderini kamuoyuna bildirmeme kararı almıştır. Rantisi'den sonra da İsrail, HAMAS'ın üst düzey kadrolarına yönelik suikastler düzenlemeye devam etmiş ve birçok yerel lider ile komutanlarını öldürmüştür. İsrail'in bu operasyonları, Başbakan Ariel Şaron'un 2004 Ocak'ında duyurduğu Gazze'de yaşayan tüm Yahudi yerleşimcilerin (21 yerleşim yeri ve toplam 7500 civarında Yahudi yerleşimci) ve Batı Şeria'dan dört adet yerleşim yerinin boşaltılmasını öngören "Gazze Planı" doğrultusunda yaptığı tahmin edilmektedir.³²

İsrail'in Gazze'den çekilmesiyle beraber bölgenin yönetimi ve kontrolü Filistin Özerk Yönetimi'ne geçiyor gibi görünse de bölgedeki esas etkin isim HAMAS'tır ve İsrail yönetimi de bunun farkındadır. HAMAS bölgede sadece mücadeleciler bir örgüt olarak bulunmamakta, Filistinlilere ücretsiz hizmet sunan okulları ve hastaneleri ile birlikte ihtiyacı olan kimselere maddi yardım da yaparak sosyal bir olgu olarak da bölgede yer almaktadır.³³ Dolayısıyla İsrail

³⁰ 2000 yılı Mayıs ayında İsrail'in Lübnan'dan çekilmesinin ardından, dikkatler tekrar Filistin lideri Yaser Arafat'a çevrilmişti. Arafat, kademeli görüşmeleri bırakıp nihai bir anlaşma yapmak için gerek Ehud Barak'ın, gerekse ABD Başkanı Bill Clinton'ın büyük baskısı altındaydı. Camp David'de nihai anlaşma sağlama umuduyla iki hafta boyunca yapılan görüşmeler, başarısızlıkla sonuçlandı. Taraflar özellikle Kudüs'ün statüsü ve Filistinli mültecilerin dönüşü konularında anlaşamadılar. (Çevrimiçi) http://www.haberanaliz.com/israil_filistin_intifada_1.php, 29.03.2005.

³¹ "HAMAS'ın Bugünü", (Çevrimiçi) http://www.cnnturk.com.tr/OZEL_DOSYALAR/haber_detay.asp?pid=317&haberid=5920, 29.03.2005.

³² Oytun Orhan, "Hedefteki Örgüt HAMAS", Stratejik Analiz, s. 60.

³³ A.g.s.

**HAMAS (HAREKET-ÜL MUKAVEMET-ÜL İSLAMİYYE)
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

bölgeden çekilirken Gazze'nin HAMAS'a kalmasını istememekte (İsrail'in çekilmesinin ardından, HAMAS tarafından, bölgede kurulacak yeni yönetime destek verip yönetime katılacağı açıklanmıştır) ve örgütün etkinliğini kırmak için üst düzey yöneticilere yönelik bu suikast eylemleri ile bölgeye yönelik diğer operasyonları gerçekleştirmektedir. Ayrıca İsrail, daha önce Lübnan örneğinde* olduğu gibi Gazze'den çekilmesinin de bir başarısızlık olarak algılanmasının ve HAMAS'ın bu çekilmeyi kendi başarısıymış gibi göstermesinin önüne geçmeye çalışmaktadır. Bu nedenle geri çekilmesinin HAMAS'ın yürüttüğü mücadele sonucunda olmadığını, HAMAS üzerinde etkin bir kontrole sahip olduğunu ve Gazze'den kendi inisiyatifiyle çekildiğini kamuoyuna göstermek için bölgede HAMAS'a yönelik operasyonlarına devam etmektedir.

İsrail tarafından düzenlenen operasyonlar sonucu HAMAS'ın Filistinliler içinde gücü ve etkinliği daha da artmış ve HAMAS'ın Filistin yönetiminin meşru varisi olabileceği konuları gündeme gelmeye başlamıştır. HAMAS'ın da daha önce terörist örgüt olarak nitelenen FKÖ gibi müzakereler yoluyla yönetim sistemine dâhil edilmesi olasılığı vardır ki bu İsrail'in kesinlikle istemediği bir şeydir. HAMAS artık eylemlerden çok meşru bir parti olabilmek yönünde çalışmalarda bulunmaktadır.

* İsrail 2000 yılı ortalarında Hizbullah ile mücadele ettiği Güney Lübnan'dan çekilmiş ve Hizbullah bunu kendi mücadelesinin başarıya ulaşması olarak nitelemiştir.

**HAMAS (HAREKET-ÜL MUKAVEMET-ÜL İSLAMİYYE)
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

KAYNAKLAR:

- “Birinci İntifada”, (Çevrimiçi) http://www.haberaliz.com/israil_filistin_intifada_1.php, 28.03.2005.
- “HAMAS & Palestinian Islamic Jihad”, (Çevrimiçi) <http://cfrterrorism.org/groups/hamas2.html>, 30.03.2005.
- “HAMAS Niçin Kuruldu”, (Çevrimiçi) <http://www.ilkadimdergisi.com/165/kapak-fehmireyhan.htm>, 29.03.2005.
- “HAMAS Tarihi ve Saldırıları”, http://www.cnnturk.com.tr/OZEL_DOSYALAR/haber_detay.asp?pid=317&haberid=5905, 29.03.2005.
- “HAMAS’ın Bugünü”, (Çevrimiçi) http://www.cnnturk.com.tr/OZEL_DOSYALAR/haber_detay.asp?pid=317&haberid=5920, 29.03.2005.
- “HAMAS”, (Çevrimiçi) <http://www.mideastweb.org/hamas.htm>, 02.04.2005.
- “HAMAS”, (Çevrimiçi) <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/mideast/hamas.htm>, 02.04.2005.
- “Harakat al-Muqawamah al-Islamiyya”, (Çevrimiçi) http://www.ict.org.il/inter_ter/orgdet.cfm?orgid=13, 02.04.2005.
- “İslami Direniş Hareketi (HAMAS)”, (çevrimiçi) <http://www.teror.gen.tr/turkce/orgutler/hamas.html>, 29.03.2005.
- “Oslo Anlaşması”, (Çevrimiçi) http://www.haberaliz.com/israil_filistin_baris_1_oslo.php, 29.03.2005.
- “Şeyh Ahmed Yasin”, (Çevrimiçi) <http://www.vahdet.com.tr/filistin/dosya6/1525.html>, 29.03.2005.
- ESPOSITO John L., **Kutsal Olmayan Savaş / İslamcı Terör**, Oğlak Bilimsel Kitaplar, İstanbul, Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti., 2003.
- http://www.haberaliz.com/israil_filistin_intifada_1.php, 29.03.2005.
- KEPEL Gilles, **Cihat: İslamcılığın Yükselişi ve Gerilemesi**, Çev. Haldun Bayrı, 2. Bs., İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2001.
- MISHAL Shaul, SELA Avraham, **The Palestinian HAMAS: Vision, Violence and Coexistence**, New York, Columbia University Press, 2000.
- O’BALANCE Edgar, **The Palestinian İntifada**, Londra, Macmillan Press Ltd., 1998.
- ORHAN Oytun, “Hedefteki Örgüt HAMAS”, **Stratejik Analiz**, Cilt: 5 Sayı:52, Ağustos 2004.
- TAFLIOĞLU Serkan, “İran, Silahlı İslami Hareketler ve Barış Süreci”, **Terörizm İncelemeleri**, Ümit Özdağ, Osman Metin Öztürk, Ankara, ASAM Yayınları, 2000.

